

Social Work & Education

©SW&E. 2023

УДК 364.4:314.151.3

DOI: 10.25128/2520-6230.23.4.1

Беата БАЛОГОВА,
професорка,
деканка Філософського
факультету,
Пряшівський університет
в Пряшеві, Словаччина;
beata.balogova@unipo.sk

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6069-2721>

Юлія КОВАЛЬЧУК,
доктор філософії, аспірантка
Пряшівського університету
в Пряшеві, Словаччина;
kov260598chuk@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7674-3538>

Статус статті:

Отримано: жовень 27, 2023

І-шерцензування: листопад 17, 2023

Прийнято: грудень 30, 2023

Балогова, Б., Ковальчук, Ю. (2023). Особливості соціальної роботи з біженцями в часі воєнного конфлікту. *Social Work and Education*, Vol. 10, No. 4. pp. 429-437. DOI: 10.25128/2520-6230.23.4.1

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З БІЖЕНЦЯМИ В ЧАСІ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ

Анотація. У статті аналізуються особливості проблематики міграції біженців в часі війни на Україні. Мета статті полягає в необхідності проведення вчасної соціальної допомоги мігрантам в Словаччині. Метою статті є проаналізувати міграцію та подальшу інтеграцію українських біженців у Словаччині під час воєнного конфлікту в Україні через призму соціальної роботи.

Дана стаття складається з двох частин. Перша частина присвячена міграції українських біженців у Словаччині під час воєнного конфлікту в Україні: здійснено аналіз міграції як вимушеної у Словаччину; висвітлено питання інтеграції біженців у рамках військового конфлікту та проблеми адаптації біженців у Словаччині з точки зору соціальної роботи. У другій частині статті представлено дослідницький проект, спрямований на з'ясування проблем, з якими стикаються біженці з України в Словаччині. Частиною кількісного дослідження був аналіз потреб біженців з України, які прибули до Словаччини через військовий конфлікт.

Тема дослідження стає особливо актуальною у світлі подій, що відбуваються в Україні сьогодні. Масштаби вимушеної міграції є явищем, яке також можна спостерігати в Словаччині. Мігранти та їх родини потребують соціальної допомоги, надання якої можливе за умови функціонування мережі міжнародних інституцій соціальної роботи, які враховують поточну ситуацію та її особливості. На сьогоднішній день органи соціального захисту населення проводять багатопланову роботу з переселенцями. Соціальні працівники допомагають кожній особі, яка звернулася, вирішити особисті соціальні, економічні, правові й інші проблеми, сприяють створенню або відновленню необхідних соціальних зв'язків.

Предметом аналізу є загальнодоступні нормативні документи та результати міжнародних досліджень. Ці проблеми вже неодноразово обговорювалися на міжнародних форумах і з цих проблем виникла міжнародна співпраця. Надзвичайно вагомий внесок в організацію такої співпраці зробили Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, Міжнародна організація з міграції та Організація з безпеки та співробітництва в Європі.

Ключові слова: міграція; міжнародна міграція; мігрант; іноземець; біженець; ізгой; соціальна робота з мігрантами.

ВСТУП

Сьогодні мільйони людей в Україні покинули свої домівки через воєнний конфлікт. Деякі з них мігрували всередині країни, а деякі виїхали за кордон. Раптове переміщення великої кількості населення через війну створює нові виклики. У своїй роботі ми зосереджені на подіях, пов'язаних з вимушеною міграцією та воєнною ситуацією в Україні. Ця робота містить огляд проблем, які виникли в результаті війни та подальшої міграції. Вирішення цих проблем допоможе інтеграцію біженців, приймаючі громади та зберегти людський потенціал України.

Згідно з даними Міжнародної організації з міграції (МОМ) (2022), станом на 9 червня 2023 року в Європі перебуває понад 4,9 млн біженців, які залишили Україну через війну. Агентство ООН (2022) повідомляє, що станом на 9 червня понад 3,2 мільйона біженців з України зареєструвалися в Європі для отримання тимчасового захисту чи подібного статусу. За статистичними даними, найчастіше українських біженців реєструють такі країни Європи, як: Польща (2,2 млн), Німеччина (565 тис.), Чехія (366 тис.), Угорщина (325 тис.), Словаччина (257 тис.), Іспанія (118 тис.), Болгарія (113 тис.) та Італії (97 тис.).

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У сучасному глобалізованому світі люди постійно перебувають у русі. Міграція руйнує традиційні кордони між культурами, етнічними групами та сприяє розмаїттю, культурному та економічному багатству. Багато хто сприймає міграцію як виклик або навіть загрозу.

Міграція – це процес пересування через міжнародні кордони або в межах однієї країни, що включає будь-які переміщення людей незалежно від причин. Визначити термін «мігрант» не так просто. Відповідно до Європейського комітету з питань міграції, термін «мігрант» використовується для позначення, залежно від контексту, емігрантів, мігрантів, іммігрантів, біженців, переміщених осіб та осіб іммігрантського та/або етнічного походження. Міжнародна міграція населення в умовах зростаючої глобалізації посідає важливе місце в розвитку сучасного суспільства. Цим питанням займалися вітчизняні та зарубіжні вчені – передусім І. Драгунова (2004); У. Бек і Е. Бек-Герншайн (2014); Р. Дупкала (2015; 2016; 2017; 2018); Й. Келлер (2016; 2017) та ін.

Автор (Н. Девіс, 2000) стверджує, що біженцем є будь-яка особа, яка через обґрунтовані побоювання стала жертвою переслідування за ознакою раси, релігії, національності, належності до певної соціальної групи чи політичних поглядів, яка є поза межами країни свого громадянства і не може скористатися захистом даної країни. «Біженець» і «вимушено переміщена особа» є особливою категорією та особливим міжнародно-правовим статусом, визначеним Женевською конвенцією (1951).

Міграція, спричинена гуманітарними кризами чи конфліктами, за своєю суттю є непередбачуваною та може спричинити значні проблеми як для тих, хто тікає, так і для урядів, до яких ці люди звертаються за захистом. Аналіз глобальних міграційних тенденцій, розуміння того, що спонукає громадян різних країн (особливо України) залишати свої домівки, які наслідки чекають на нас у короткостроковій та довгостроковій перспективі (як приймаючу країну, так і

країну-донора) має стати частиною формування внутрішньої та зовнішньої політики уряду.

В емпіричній частині роботи ми аналізуємо питання міграції як складного соціального явища. Актуальність теми дослідження стає особливо актуальною у світлі подій, що відбуваються в Україні сьогодні. Обсяг вимушеної міграції є явищем, яке також стосується Словаччини як сусідньої країни. Наразі мігранти та їхні родини особливо потребують соціальної допомоги, що можливо лише за умови функціонування мережі міжнародних інституцій, які враховують поточну ситуацію та її особливості.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Частиною визначення проблеми міграції біженців з України внаслідок військового конфлікту є розробка мети дослідження. Метою кількісного дослідження було з'ясувати, з якими проблемами стикаються біженці з України в Словаччині, а також через призму соціальної роботи проаналізувати потреби біженців з України, які прибули до Словаччини через військовий конфлікт.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

На основі представленої методології було проведено кількісний тип дослідження, який впливає з існування однієї об'єктивної реальності, яка не залежить від почуттів, установок чи вірувань. На нашу думку, доцільним було використання методу анкетування в кількісних дослідженнях, мета яких полягала в отриманні реальних, достовірних, об'єктивних і перевірених даних про досліджуваний суб'єкт.

Анкета авторського дослідження складалася із закритих питань. Анкету заповнювали в електронному вигляді на сайті за допомогою програми Forms. Респонденти заповнювали електронну форму анкети анонімно. Для досягнення якомога кращих результатів анкети були опубліковані українською мовою.

Анкета складалася з 33 пунктів, а згодом для отримання демографічних даних для ідентифікації було використано 8 пунктів – стать, вік, освіта, знання мови, професія в Україні, місто походження біженців. За допомогою питань № 3, 4, 6, 7 і 8 ми з'ясуємо, які основні причини вимушеної міграції біженців до Словаччини. Питання 14 – 23 та 26 спрямовані на з'ясування проблем, з якими стикаються емігранти з України в Словаччині (проблеми, пов'язані зі вступом українських дітей (біженців) до шкіл у Словаччині, проблеми з отриманням медичної допомоги та проблеми, пов'язані з мовним бар'єром). Згодом у питаннях № 1, 2, 5 та 13 ми запитуємо, які потреби мають емігранти з України, які приїхали до Словаччини через військовий конфлікт (доступ до послуг, таких як тимчасове проживання, імпорт продуктів харчування, інтеграція українських громадян у Словаччині, матеріальна допомога та можливість медичного страхування). За допомогою питань 24 і 25 ми дізнаємося, якими послугами чи видами допомоги користуються емігранти у Словаччині. Водночас у питаннях № 27-33 з'ясовують, які емоції та почуття переживають емігранти з України, які знайшли притулок у Словаччині (стрес і тривога, відсутність почуття безпеки). Також ставимо питання 9, 10, 11 та 12 про те, яким біженці з України бачать своє майбутнє у Словаччині.

Набір опитаних респондентів складався з випадкового (стратифікованого) відбору біженців, які тимчасово знайшли притулок у Словаччині (Братиславський край, Трнавський край, Жилінський край, Нітрианський край, Банскобистрицький край, Кошицький край і Прешовський край). Всього було надіслано 50 онлайн-анкет, з яких 40 успішно заповнених анкет (80%) повернуто.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Вибірку в представленому нами кількісному дослідженні склали 40 біженців з України, які прибули до Словаччини через військові конфлікти. Біженці брали участь у дослідженні добровільно, їм було повідомлено про мету дослідження та збереження їхньої анонімності. У дослідженні взяли участь 37 (92,5%) жінок і 3 чоловіки (7,5%) (табл. № 1). У дослідженні брали участь респонденти віком від 17 до 79 років (діти, які відвідують школу; студенти; люди активного віку, які працюють у Словаччині чи віддалено в Україні, та пенсіонери) (табл. № 2).

Таблиця 1: Респонденти з погляду статті

Жінки	37	92,5 %
Чоловіки	3	7,5 %
Разом	40	100 %

Джерело: спрацьовано авторками

Крім того, таблиця 2 вказує, що жінки приїжджають до Словаччини більше, а саме 92,5%, решта 7,5% - чоловіки. Такий показник лише підтверджує, що найбільш вразливою групою залишаються жінки (матері з дітьми, які втекли від військового конфлікту та знайшли захист у Словаччині). Це можна побачити і за іншим показником – віком біженців.

Таблиця 2: Респонденти з погляду віку

Вік	15 – 20	20 – 30	30 – 45	45 – 65	65 – 75	75 – 90
PR	6	8	20	4	1	1
Kumul., %	15	20	50	10	2,5	2,5

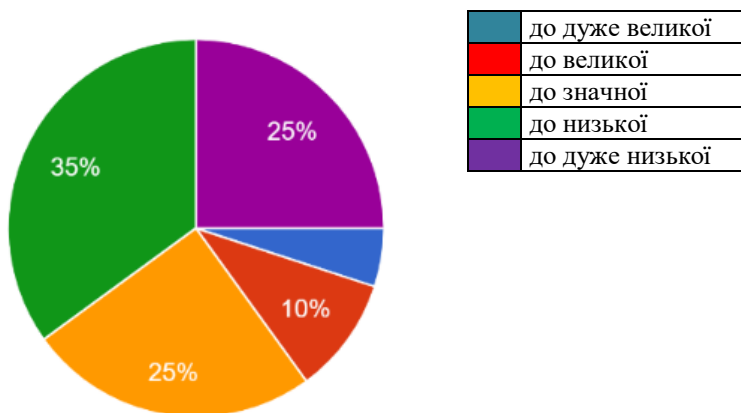
Джерело: спрацьовано авторками

На закладі даних в таблиці бачимо, що біженці здебільшого прибувають у найпродуктивнішому віці – від 20 до 45 років (вже мають професійну або вищу освіту, або вже мають досвід роботи у сфері, за якою працювали в Україні). До Словаччини також приїжджають діти віком від 15 до 20 років (діти-біженці, які навчаються у словацьких школах, адаптуються легше та швидше).

Ми описуємо це більш детально в наступних розділах, де ми зосереджуємося на визначенні та аналізі проблем, з якими стикаються біженці в Словаччині, очікуваннях і фактичних послугах, які надаються біженцям, а також подальшій адаптації та інтеграції біженців у Словаччині.

Аналізуючи результати на графіку, ми дізнаємося, наскільки біженці мали проблеми у Словаччині (малюнок 1) та уточнюємо, з якими проблемами біженці у Словаччині стикаються найчастіше (таблиця № 3).

40 odповіdi

Мал 1: Наскільки у Словаччині ви мали проблеми з тим, що ви іммігрант з України?

Згідно з графіком можна зазначити, що більшість біженців відповіли, що рівень виникнення проблем, пов'язаних з дискримінацією біженців, є низьким, а саме 24 респонденти (60%). Решта 10 студентів (25%) відповіли «значною мірою», а 6 (15%) сказали, що рівень виникнення проблем високий. Але проведені дослідження (табл. № 3) показує, що серед біженців виникли проблеми, пов'язані з мовним бар'єром (28 респондентів), пошуком житла (14 респондентів), незнайомістю з оточенням (11 респондентів), браком коштів (11 респондентів) та труднощі з працевлаштуванням (9 респондентів).

Таблиця 3: Яку з проблем ви вирішували відразу після прибуття до Словаччини?

	респонденти	%
мовний бар'єр	28	70
незнання оточення	11	27,5
брак коштів	11	27,5
пошук житла	14	35
небажання людей допомагати	2	5
проблема влаштуватися на роботу	9	22,5
проблема з влаштуванням дітей у школу/садок	5	12,5
інше	2	5

Джерело: спрацьовано авторками

У наступному питанні 22 (табл. № 4) ми запитали, чи стикалися біженці в Словаччині з проявами дискримінації (фінансове шахрайство або фінансове зловживання, сексуальні домагання, торгівля людьми, сексуальні домагання, емоційне насильство (погрози фізичного насильства, приниження, залякування, образи) або позбавлення базових потреб (відсутність їжі, води, недосипання, відсутність гігієни, сильна втома). При аналізуванні анкет було виявлено, що багато

біженців, а саме 33 (82,5%) відповіли, що не мають нічого. Потім 4 респонденти (10%) відповіли, що стикалися з емоційним насильством (погрози фізичної розправи, приниження, залякування, образи), а решта 3 респонденти (7,5%) сказали, що також зазнавали трудової експлуатації (вкрай погані умови праці).

Таблиця 4: Чи траплялося з вами щось із наведеного нижче після прибуття до Словаччини?

	респонденти	%
фінансове шахрайство або фінансове зловживання	1	2,5
шантаж, корупція	0	0
сексуальні домагання	0	0
торгівля людьми	0	0
фізичний напад, насильство	0	0
емоційне насильство (погрози фізичною розпавою, приниження, залякування, образи)	4	10
расизм/ксенофобія	2	5
грабіж, крадіжка	0	0
позбавлення волі або тримання під вартою	0	0
депривація базових потреб (нестача їжі, води, недосипання, відсутність гігієни, сильна втома)	1	2,5
трудова експлуатація (надзвичайно погані умови праці)	3	7,5
ні, нічого з перерахованого вище	33	82,5

Джерело: спрацьовано авторками

У наступному питанні 24 ми мали на меті з'ясувати, чи користуються біженці будь-якою з наведених нижче послуг у вашій країні перебування (таблиця 5).

Таблиця 5: Чи користуєтеся ви будь-якими з наведених нижче послуг у своїй країні перебування?

	Так, активно користуюся	Не користуюся, але послуга доступна	Я не знаю, чи надаються якісь послуги	Ні, послуга не надається
фінансова підтримка	16	13	7	4
мовна освіта	18	17	4	1
надання житла	28	8	3	1
освіта (для дітей)	20	14	6	1
підтримка пошуку роботи	6	24	7	5
медична допомога	16	13	9	2
психологічна підтримка	3	26	8	3
юридична порада	4	24	10	2

Джерело: спрацьовано авторками

Питання виявило дані, що біженці активно користуються практично всіма видами послуг, що надаються (фінансова підтримка, житлова підтримка та освіта (для дітей)). Згодом деякі респонденти зазначили, що навіть знаючи про послуги, які надаються, вони не користуються ними, наприклад (фінансова підтримка, житлова підтримка, освіта (для дітей), психологічна підтримка, підтримка в пошуку роботи та

юридична підтримка консультації). Бачимо, що найбільш використовуваною послугою є надання безкоштовного житла (28 респондентів). Також ми бачимо цікавий результат, який відповідає на питання, чому біженці мають проблеми з пошуком роботи, оскільки вони стикаються з трудовою експлуатацією (надзвичайно поганими умовами праці). Під час аналізування анкет виявилось, що багато респондентів не знають про надану профорієнтацію та допомогу/супровід в пошуку роботи. Згодом респонденти відповіли, що про деякі послуги, які надаються, вони навіть не знали, тому біженці ними не користуються активно: медична допомога (9 респондентів), психологічна підтримка (8 респондентів) та юридична консультація (10 респондентів).

Підсумовуючи, зазначимо, що емпіричне дослідження підтверджує опрацювання теоретичних вихідних положень, викладених у теоретичній частині роботи, що допомогло нам у формуванні теоретичних висновків та розумінні сучасного стану української міграції (біженства) в Словаччині. У частині емпіричного дослідження ми застосовуємо кількісний/квантитативний тип дослідження та статистично аналізуємо висновки:

- з'ясували проблеми, з якими стикаються біженці у Словаччині: проблеми, пов'язані із зарахуванням українських дітей (біженців) до шкіл у Словаччині, проблеми з отриманням медичної допомоги, мовний бар'єр, незнайомість із середовищем, брак коштів, проблеми з пошуком житла та проблеми з працевлаштуванням;

- визначили пріоритети для українських емігрантів, якими є програми розвитку (доступ до послуг, таких як тимчасове проживання, доставка їжі, психологічні консультації, курси словацької мови, інтеграція українських громадян у Словаччині, фінансова допомога та можливість медичного страхування).

ВИСНОВКИ

Отже, можна зробити висновок, що країни та громади, які приймають біженців, потребують постійної підтримки, щоб забезпечити біженцям доступ до належного догляду та підтримки. Такі фактори, як безпека та стабільність, доступність медичної допомоги та доступ до освіти. Однак із збільшенням тривалості перебування в країні перебування біженці також мають нові потреби для інтеграції на ринку праці, щоб зменшити залежність від соціальної допомоги. Їм також потрібна допомога в забезпеченні більш стабільного (довгострокового) житла. Доступ до мовних курсів та визнання професійних навичок (визнання українських сертифікатів, дипломів, які підтверджують кваліфікацію біженців і дозволяють біженцям працевлаштуватися).

ЛІТЕРАТУРА

Балогова, Б. (2016). *Компендіум соціальної роботи для магістра*. Пряшів: Акцепт Прінт. С. 40-62.

Бек, У. (2014). *Кохання на відстані*. Форми життя в глобальну епоху. Прага: Слон. С. 67.

Девіс, Н. (2000). *Європа, історія*. Оксфорд університет. С. 145-162.

Дупкала, Р. (2016). *Фантом імміграції*. Конфлікт чи діалог культур у контексті аксіологічного плюралізму. Пряшів: Експрес-друк Пряшів. С. 10-42.

Міжнародна організація з міграції. Основні терміни у сфері міграції та інтеграції іноземців. [цит. 2020-12-09]. Доступно з: <http://www.iom.sk/sk/pre-media/pojmy-o-migracii>.

FEATURES OF SOCIAL WORK WITH REFUGEES DURING MILITARY CONFLICT

Beáta BALOGOVÁ, PhD., MBA, Dean of the Faculty of Philosophy, Presov University in Prešov, Slovakia; beata.balogova@unipo.sk

Yuliia KOVALCHUK, graduate student Presov University in Prešov, Slovakia; kov260598chuk@gmail.com

Abstract. *The article updates the specifics of the issue of refugee migration during the war in Ukraine. Therefore, the purpose of the article is the need to provide timely social assistance to migrants in Slovakia. The purpose of the article is to analyze the migration and subsequent integration of Ukrainian refugees in Slovakia during the military conflict in Ukraine through the lens of social work.*

This article consists of two parts. The first part is dedicated to the migration of Ukrainian refugees in Slovakia during the military conflict in Ukraine. In this part of the scientific article, the authors analyze migration, namely forced migration in Slovakia. The issue of integration of refugees within the framework of the military conflict and the problems of adaptation of refugees in Slovakia from the point of view of social work are highlighted. Based on this, in the second part of the article, the authors present a research project aimed at clarifying the problems faced by refugees from Ukraine in Slovakia. Part of the quantitative research was an analysis of the needs of refugees from Ukraine who arrived in Slovakia due to the military conflict.

The research topic becomes especially relevant in light of the events taking place in Ukraine today. The scale of forced migration is a phenomenon that can also be observed in Slovakia. Migrants and their families currently need social assistance, which is possible only if the network of international institutions of social work, which take into account the current situation and its peculiarities, is functioning. To date, the social protection bodies of the population carry out multi-faceted work with displaced persons. Social workers help each person who applied to solve personal social, economic, legal and other problems, contribute to the creation or restoration of necessary social ties.

The subject of the analysis are publicly available regulatory documents and the results of international research. These problems have already been repeatedly discussed at international forums and international cooperation has arisen from these problems. The Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, the International Organization for Migration and the Organization for Security and Cooperation in Europe made an extremely important contribution to the organization of such cooperation.

Key words: *migration; international migration; migrant; foreigner; refugee; outcast; social work with migrants.*

References

- Balogova, B. (2016). Compendium of Social Work for Master's Degree Study. Presov: Pavol. S. 40-62.
- Bek, U. (2014). Kochana na vidstani. Formy zhytia v hlobalnu epochu. Praha: Slon. P. 67.

Devis, H. (2000). Europe, history. Oxford university. P. 145-162.

Dupkala, R. (2016). Fantom imigracii. Konflikt chy dialog kultur u kontexte axiologichnoho pluralizmu. Priashiv: Expres-druk Priashiv. S. 10-42.

Mizhnarodna orhanizacia z migracii. Osnovni termíny u sfery migracii ta integracii inozemciv [online]. [cit. 2020-12-09]. URL: <http://www.iom.sk/sk/pre-media/pojmy-o-migracii>.

Article history:

Received: October 27, 2023

1st Revision: November 17, 2023

Accepted: December 30, 2023